

Иван Егорович Федосеев – Доосо

Дьикти түбэлтэ

Туотук, оскуолатыттан кэлэн, тиэтэй-саарайа аһаабыта. Аһаан бүтээт, быраатын Тукутугу көрдүү таһырдыа ыстаммыта. Тукутук хаар киһи оноро сылдьара.

- Тукутук, - диэбитэ Туотук, - миигин кытта туһах кэрийсэ барсабын дуо?

- Ыраах дуо? Чугас дуо? Сатыы дуо? Хайыһарынан дуо? – диэн Тукутук хос-хос ыйыталаһан лэбэйдиир киһи буолан биэрбитэ.

- Тэйиччи соһус. Хайыһарынан барыахпыт, - диэн Туотук хардарбыта итиэннэ илиитинэн имнэнэн тиэтэппитэ.

Алтынньы саната этэ. Күн сарданата, хаартан тэйэн, чабылыа оонньуура. Саҥа хаар көпсөркөй, үрдэ кыра да салгынтан үрэллэнни турар. Туотук хаар түһэрин кытта Көөнүрү үрэх куулатынан хайыһар суола тэлбитэ. Суол халтараана сүрдээх этэ. Үрэх куулатынаабы ыарҕаттан хабды үөрэ арахпат. Онно Туотук туһах иппитэ. Тукутук биирдэ эмэ сылдыһара. Кини булка соччо сүрүбэ тэппэт этэ. Хата ол оннугар ону-маны тутта, уһана, оноро оонньуурун таптыыра.

- Туһахпын көрбөтөбүм ыраатта. Суор кэһэттэбэ буолуо...Бүгүн туһахтарбыт тугунан тосхойоллор? – диэбитэ Туотук таах иһиэхтээбэр.

Оҕолор ыарҕаны сабатынан сыһыа тэбэн баран испиттэрэ. Ыарҕалар төбөлөрүгэр Туотук бэлиэлэрэ көстүбүттэрэ. Туһахтан үс хабдыны ылбыттара. Төрдүс хабдылара эрдэ өлбүтүн суор сиэбит, түүтүн эрэ бурҕатан хаалларбыт этэ. Ону көрөн баран Туотук:

- Суор түөкүн, сэрэн! Эн биһикки кэпсэтэрбит буолуо! – диэн сааммыта.

Ити кэмнэ үрэх халдыытын диэки ыныыр кычыргыырын курдук тыас иһиллибитэ. Уолаттар эргиллэ түспүттэрэ – буур тайах сүүрэн маһыйан иһэр эбит. Айабын аллаччы аппыт, тылын былас таһаарбыт. Кэнниттэн күөт ыт экирэтэн ситиэхчэ буолан эрэрэ. Тайах, ыксаан, тумустаан киирбит бөлкөй бэстэр аттыларыгар тохтоон хорус гыммыта.

Туотук маннай утаа бөһүөлэккэ төннөн булчуттарга тыллыахха дии санаабыта, онтон бултуурга көнүл сурук наадатын өйдөөбүтэ. Тугун дьиктитэй, күөт ыт үрбэт, кэлэ-кэлэ тайахха түһэр. Тайах иннинэн буола сылдьан төбөтүнэн сиэлийэр эбэтэр атабынан охсор. Күөт ыт тайабы тула холоруктатар.

- Тукутуок, ыт буолбатах, бөрө быһыылаах, - диэн Туотук соһуйбута. – Ол иһин үрбэт эбит. Бөрө, чахчы бөрө!

Тукутук убайын сиэбиттэн тардыалаабыта, сүрдээбин куттаммыт этэ.

- Убаай, убаай, - дии-дии аймаммыта, - дьибитигэр куотуох. Аны бөрө биһигини...

- Сангарба! Ол ханна куотаары... Хата ыарба күлүгэр саһыах, - диэбитэ Туотук, бэйэтэ эмиэ куттаммытын биллэримээри, холкутуйбута буола-буола. Ол кэnnэ бүк баттыыр быһабын туруоран, улаханы кыайыах киһи курдук бэлэмнэммитэ буолаахтаабыта.

Уолаттар ыарба күлүгэр саспыттара. Тукутук убайын ыга харбаабыта. Кини, бөрө улуйа-улуйа тайахха түстэбинэ, харабын быһа симэрэ, төбөтүн хаарга анһара. Ити ыккардыгар хантан эрэ хара хааһах өрүтэ бырађатталанан кэлбитэ. Хорус гына тохтуу түһээт, икки атађар турбута итиэннэ тыылланныабыта. Ол кэnnиттэн бөрө диэки ыстаммыта. Ити эһэ этэ. Аны бөрөлөөх эһэ киирсиилэрэ сађаламмыта. Өй мэйдээх тулуйбат часкыыра, хаар күдэригэ өрө холоруктаммыта.

Тайах маннай утаа тугу да өйдөөбөтөх курдук олооруннуу турбута. Онтон, үрэх халдыытын таннары тамаралаан киирэн, уолаттары адьас иннилэринэн куула тыађа күлүкүс гынан ађыйахта көстөн хаалбыта.

Бөрө эһэни кытта туруулаһар күүһэ суођун билинэн, кутуругун кумуччу туттубутунан, тыа диэки субурус гыммыта. Эһэ, кинини экирэтэн, иккитэ-үстэ ойуолаан мађыйыктанан көрөн баран тохтообута. Суос бэринэн, ынырыктык часкыйа-часкыйа, биир бэһи баппађайдарынан хайыта-тырыта сынныбыта. Онтон дьэ уођа-кылына уђарыйан, аргыйый хааман бэйбэлдьийэн кэлэн, охсуһуу буолбут сириҥ сытырђалаабыта, ол-бу диэки хантаарыннаабыта. Тугу эрэ чуннуурдуу, сотору-сотору олороро. Баппађайынан муннун-уоһун ньухханара. Онтон дьэ кэмниэ-кэнэђэс аат харата батыччахтаан хара тыатыгар киирэн бара турбута.

Уолаттар маннай утаа туох буолбутун ситэ өйдөөбөтөхтөрө. Олус уолуйбуттар этэ. Тукутук биир кэм тайах мастарын ыгыта туппалыыра. Туотук бокуойа суох хаары дьөлүтэ кэйэрэ.

- Дьэ дьикти! Дьикти түбэлтэ! – диэбитэ Туотук кэмниэ-кэнэђэс уоскуйан баран. – Эһэ тайађы тођо көмүскэстэ? Ким да истибэтэх, көрбөтөх суола.

- Бөрө эһэ иннигэр хаһан эрэ буруйу онорбута буолуо, ону изэстэстэђэ, - диэн Тукутук таайбыта.

- Туох буруйу оноруон сөбүй? – диэн Туотук быраатын этиитин сэнээрбитэ. – Арай бөрө эһэ ођотун тутан кэбиһиэ дуо? Дьэ буолуо дађаны.

- Бађар, эһэ, - диэбитэ Тукутук, убайын диэки тиэхэлээхтик көрө-көрө, - мөлтөђү, кыамматы көмүскэһэр үтүө санаалаах кырдааһас буолуо. Ол иһин тайах эрэйдээђи өлүүттэн өрүүһүдэђэ. Холобура, эн миигин дьарыйдаххына, атын уолаттар көмүскэһэллэрин курдук...

Уолаттар өлгөм бултаах, күө-дьаа буолан дьиилэригэр төннүбүттэрэ.